

Πλαίσιο everGREEN

Οδηγίες για την υποστήριξη
της μετάβασης της ΕΕΚ στη
βιωσιμότητα

Πίνακας περιεχομένων

Κατάλογος συντομογραφιών

ONE

1. Εισαγωγή

TWO

2. Η σημασία της ΕΕΚ στην πράσινη μετάβαση

THREE

3. Βιώσιμη ΕΕΚ – Γιατί και πώς;

Η ΕΕΚ ως καταλύτης για μια πράσινη οικονομία
Τι σημαίνει περιβαλλοντική ανάπτυξη στην ΕΕΚ;

FOUR

4. Το everGREEN στο πλαίσιο της ατζέντας για τη βιώσιμη ανάπτυξη

FIVE

5. everGREEN – Κατανόηση των οικολογικών πρακτικών της ΕΕΚ στην Ευρώπη

Χαρτογράφηση των οικολογικών πρακτικών που χρησιμοποιούνται σήμερα στην ΕΕΚ
Συγκέντρωση ποιοτικών δεδομένων μέσω συνεντεύξεων ειδικών ΕΕΚ και εκπαιδευτικών αρχών

SIX

6. everGREEN – Ενσωμάτωση της βιωσιμότητας σε όλη την ΕΕΚ

Οικολογική ανάπτυξη της Πανεπιστημιούπολης
Περιβαλλοντική ανάπτυξη του Προγράμματος Σπουδών και της Κατάρτισης
Οικολογική ανάπτυξη της κοινότητας και του χώρου εργασίας
Οικολογική ανάπτυξη της οργανωτικής κουλτούρας

SEVEN

7. everGREEN – Σχεδιασμός βημάτων για τη βιώσιμη μετάβαση στην ΕΕΚ

ΒΗΜΑ 1: Κατανόηση της διαδικασίας
ΒΗΜΑ 2: Σχεδιασμός της Οικολογικής Ανάπτυξης της ΕΕΚ
ΒΗΜΑ 3: Υλοποίηση των σχεδίων Οικολογικής ανάπτυξης
ΒΗΜΑ 4: Παρακολούθηση προόδου και αξιολόγηση αποτελεσμάτων

EIGHT

8. Συμπέρασμα

Βιβλιογραφικές αναφορές
Πληροφορίες για τους εταίρους,
δηλώσεις αποποίησης ευθύνης

Λίστα από συντομογραφίες

ΕΒΑ	Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΠΠΔ	Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης
ΣΒΑ	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης
ΕΕΚ	Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Εισαγωγή

1.Εισαγωγή

Αυτό το έγγραφο αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έργου "**everGREEN_In - Ενδυνάμωση των ιδρυμάτων ΕΕΚ προς πιο πράσινες πρωτοβουλίες**" που χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα Erasmus+.

Το έργο everGREEN[1] εισάγει καινοτόμες πρακτικές που προετοιμάζουν τις κοινότητες Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΚ), συμπεριλαμβανομένων των ηγετών, του προσωπικού και των μαθητών, να ξεκινήσουν την διαδικασία περιβαλλοντικού προσανατολισμού του τομέα και να επιτρέψουν αλλαγές συμπεριφοράς και πιο πράσινες νοοτροπίες τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο.

Σε αυτό το έγγραφο-πλαίσιο, η σύμπραξη του έργου everGREEN περιγράφει ένα ολοκληρωμένο, αλλά ευέλικτο και εύχρηστο **πλαίσιο τεσσάρων βημάτων** για να βοηθήσει τα ιδρύματα ΕΕΚ να συνειδητοποιήσουν τις πράσινες δυνατότητες τους και να γίνουν φορείς αλλαγής προς τη βιωσιμότητα. Αυτό το Πλαίσιο χρησιμεύει ως οδηγός που εξηγεί την ανάγκη για περιβαλλοντικό προσανατολισμό και τα θεσμικά του οφέλη και περιλαμβάνει πολλά βασικά στοιχεία για να βοηθήσει τους ηγέτες της ΕΕΚ και τις θεσμικές τους ομάδες να κατανοήσουν την κλίμακα, το πεδίο εφαρμογής και τα κρίσιμα βήματα για τον περιβαλλοντικό προσανατολισμό των ιδρυμάτων και των προγραμμάτων τους και να αναπτύξουν μια στρατηγική προτού ξεκινήσουν. Αυτό το Πλαίσιο ευθυγραμμίζεται στενά με τον οδηγό θεσμικής πρακτικής «Πράσινη Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση», που δημοσιεύτηκε το 2017 από τον Εκπαιδευτικό, Επιστημονικό και Πολιτιστικό Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και το Διεθνές Κέντρο ΕΕΚ της UNESCO-UNEVOC. Η everGREEN στοχεύει να καταστήσει τον Οδηγό που δημοσιεύτηκε το 2017 πιο λειτουργικό και διαχειρίσιμο για τους οργανισμούς ΕΕΚ εμπλουτίζοντας την προσέγγιση που προτείνεται στον Οδηγό με μια ποικιλία πρακτικών εργαλείων και μέσων που περιγράφονται σε αυτό το Πλαίσιο.

Η διαδικασία της UNESCO (2017) βασίζεται σε μια απλή προσέγγιση με τέσσερις άξονες:

1. Κατανόηση των απαιτήσεων μιας προσέγγισης ολόκληρου του ιδρύματος
2. Σχεδιασμός της διαδικασίας περιβαλλοντικού προσανατολισμού
3. Υλοποίηση των σχεδίων
4. Παρακολούθηση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων

Στα βασικά βήματα, υπάρχουν πέντε επιμέρους τομείς για την εφαρμογή της περιβαλλοντικού προσανατολισμού διαδικασίας στα ιδρύματα ΕΕΚ: Περιβαλλοντικός προσανατολισμός στην Πανεπιστημιούπολη, το Πρόγραμμα Σπουδών και η Κατάρτιση, η Κοινότητα και ο Χώρος Εργασίας, η Οργανωτική Κουλτούρα και η Έρευνα. Αυτοί οι τομείς είναι ανεξάρτητες δράσεις που συνθέτουν μια προσέγγιση ολόκληρου του ιδρύματος, η οποία είναι αναπόσπαστη για τον αποτελεσματικό επαναπροσανατολισμό της ΕΕΚ για την κατάλληλη αντιμετώπιση των αναδυόμενων αναγκών. Η προσέγγιση ολόκληρου του ιδρύματος ενσωματώνει τη βιώσιμη ανάπτυξη όχι μόνο στα προγράμματα σπουδών και την κατάρτιση, αλλά και στην οργανωτική δομή και τη διαχείριση των ιδρυμάτων, την εφαρμογή του ήθους της βιωσιμότητας, την χωρίς αποκλεισμούς συμμετοχή της κοινότητας στο σύνολό της και τη συνεχή προσαρμογή των μεθόδων και εργαλεία που χρησιμοποιούνται για να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες.

[1] Για να διευκολυνθεί η αναγνωσιμότητα αυτού του εγγράφου, ο πλήρης τίτλος του έργου θα συντμηθεί σε "everGREEN" στα ακόλουθα.

Το παρόν **Πλαίσιο everGREEN** προσαρμόζει και εφαρμόζει πρακτικά τις κατευθυντήριες γραμμές της UNESCO στο πλαίσιο του έργου everGREEN. Απευθύνεται σε ηγέτες και προσωπικό ΕΕΚ, ενώ ο αντίκτυπος της υλοποίησής του αναμένεται να αγγίξει τους εκπαιδευόμενους της ΕΕΚ, την αγορά εργασίας και την κοινωνία γενικότερα. Υποστηρίζει την προετοιμασία του τομέα ΕΕΚ ώστε να ευθυγραμμιστεί πλήρως με την τρέχουσα εκστρατεία ευαισθητοποίησης της Επιτροπής «Ευρωπαϊκό Έτος Δεξιοτήτων 2023» με στόχο να εξοπλίσει τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτικούς με τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις συμπεριφορές που απαιτούνται για να ζήσουν, να εργαστούν και να δράσουν για να συμβάλουν στην επίτευξη περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, καθώς και για την υποστήριξη των ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για την ενσωμάτωση της βιωσιμότητας στη διδασκαλία και τη μάθηση και σε όλες τις πτυχές των λειτουργιών τους.

Παρά τα πολλά διαφορετικά πλαίσια επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στις ευρωπαϊκές χώρες, το Πλαίσιο everGREEN συγκεντρώνει ορισμένα κοινά στοιχεία που προέκυψαν από τις εθνικές έρευνες χαρτογράφησης που πραγματοποίησε η κοινοπραξία everGREEN στις επτά χώρες που συμμετέχουν στο έργο everGREEN (Γερμανία, Γαλλία, Σλοβενία, Ελλάδα, Ιταλία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο) μέσω συνεντεύξεων με ειδικούς. Είναι σχεδιασμένο με τόσο ευέλικτο τρόπο ώστε να προσφέρει δυνατότητες προσαρμογής στις ανάγκες κάθε συγκεκριμένου ινστιτούτου ΕΕΚ και επιτρέπει εξατομικευμένες λύσεις που θα αντιμετωπίσουν καλύτερα τις ελλείψεις, αυξάνοντας έτσι την αποδοτικότητα των αποτελεσμάτων.

Έχοντας ως σταθερή βάση τον πρακτικό οδηγό της UNESCO για ιδρύματα και προσθέτοντας στις ήδη υπάρχουσες κατευθυντήριες γραμμές, το πλαίσιο everGREEN προσφέρει συστάσεις και πρωτότυπα εργαλεία, που παράγονται στο πλαίσιο της υλοποίησης του έργου everGREEN, προκειμένου να συγκεντρώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που χρειάζεται ένα ίδρυμα ΕΕΚ όταν υποβάλλεται σε διαδικασία περιβαλλοντικού προσανατολισμού τους.

¹Για να διευκολυνθεί η αναγνωσιμότητα αυτού του εγγράφου, ο πλήρης τίτλος του έργου θα συντμηθεί σε "everGREEN" στα ακόλουθα.

2.Η σημασία της ΕΕΚ στην πράσινη μετάβαση

Η κλιματική αλλαγή και η καταστροφή του περιβάλλοντος αποτελούν υπαρξιακές απειλές για την Ευρώπη και τον κόσμο. Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία στοχεύει στη δημιουργία της μετάβασης σε μια σύγχρονη, αποδοτική από πλευράς πόρων και ανταγωνιστική οικονομία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019).

Η ΕΕ έχει τονίσει τη σημασία του τομέα της ΕΕΚ σε αυτή τη μετάβαση σε διάφορες περιπτώσεις:

- ➔ Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (Cedefop) παρατήρησε ότι αυτή η μετάβαση μπορεί να μεγιστοποιηθεί αναπτύσσοντας τις δεξιότητες, τις γνώσεις και τις ικανότητες των οργανισμών ΕΕΚ για τη λειτουργία διαδικασιών και τεχνολογιών αποδοτικών ως προς τους πόρους (CEDEFOP/ΟΟΣΑ, 2015).
- ➔ Το 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τη Σύσταση του Συμβουλίου για την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση για βιώσιμη ανταγωνιστικότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και ανθεκτικότητα, η οποία υπογραμμίζει ότι οι ευρύτερες ταυτόχρονες μεταβάσεις προς μια πιο ψηφιακή και πιο πράσινη οικονομία θα απαιτήσουν την προσαρμογή της ΕΕΚ για να διασφαλίσει ότι οι εκπαιδευόμενοι ΕΕΚ αποκτούν τις δεξιότητες που απαιτούνται για την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, ενώ επίσης επιβεβαιώνουν και ενισχύουν τον κεντρικό ρόλο της ΕΕΚ στο φάσμα της δια βίου μάθησης (Corruz, A., et. al , 2022).
- ➔ Λίγο αργότερα, η Διακήρυξη του OSNABRÜCK των Υπουργών που είναι αρμόδια για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση των κρατών μελών έφερε στο προσκήνιο την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, ως παράγοντα ανάκαμψης και δίκαιης μετάβασης στην ψηφιακή και πράσινη οικονομία (Δήλωση του Όσναμπρουκ 2020).

Και τα δύο έγγραφα συνάδουν με την Ευρωπαϊκή Ατζέντα Δεξιοτήτων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020) και τις προτεραιότητες 2 και 5 του Ψηφίσματος του Συμβουλίου για ένα Στρατηγικό Πλαίσιο για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στην Εκπαίδευση και την Κατάρτιση προς τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης και πέραν αυτού (2021-2030). Επιπλέον, η Επιτροπή πρότεινε σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τη μάθηση για την περιβαλλοντική αειφορία τον Ιανουάριο του 2022, προκειμένου να συμβάλει στην ενσωμάτωση της πράσινης μετάβασης και της βιωσιμότητας στην εκπαίδευση και την κατάρτιση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).

Ήδη σε αυτή τη χρονική στιγμή, είναι ορατό ότι ο αριθμός των ταλέντων που έχουν εκπαιδευτεί στη βιωσιμότητα στο εργατικό δυναμικό αυξάνεται με τρόπο που είναι πολύ σημαντικός για τη μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα.

Το ποσοστό των πράσινων ταλέντων αυξήθηκε από 9,6% το 2015 σε 13,3% το 2021, με παγκόσμιο ρυθμό ανάπτυξης 38,5% (LinkedIn Economic Graph, 2022). Με το everGREEN, θα θέλαμε να υποστηρίξουμε περαιτέρω και να προωθήσουμε ενεργά αυτή τη διαδικασία.

3.Βιώσιμη ΕΕΚ – Γιατί και πώς;

Ένα σημαντικό στοιχείο για την επίτευξη του παγκόσμιου οράματος για την επίτευξη βιωσιμότητας είναι η δημιουργία πιο βιώσιμων προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ο περιβαλλοντικός προσανατολισμός της οικονομίας οδηγεί σε δραστικές αλλαγές στις δεξιότητες που απαιτούνται από τους εργαζόμενους, καθώς οι θέσεις εργασίας πρέπει να προσαρμοστούν στις νέες πραγματικότητες. Αυτό μπορεί να απαιτεί επανεκπαίδευση των εργαζομένων για να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις ή, στην περίπτωση θέσεων εργασίας που καταργούνται, να βρουν απασχόληση σε άλλους τομείς. Ταυτόχρονα, αναδύονται νέα επαγγέλματα για τα οποία οι άνθρωποι πρέπει να εκπαιδευτούν από την αρχή. Η αποτυχία κάλυψης των νέων απαιτήσεων της οικονομίας στην εκπαίδευση και την κατάρτιση θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε επικίνδυνη έλλειψη δεξιοτήτων. (UNESCO, 2017)

Η ΕΕΚ ως καταλύτης για μια πράσινη οικονομία

Ο περιβαλλοντικός προσανατολισμός των ιδρυμάτων ΕΕΚ είναι ένα ουσιαστικό στοιχείο για να επιτευχθεί αυτό μέσω των ευρέων συνόλων δεξιοτήτων που προσφέρουν στο εργατικό δυναμικό. Αλλά η γνώση είναι μόνο ένα συστατικό της ΕΕΚ που τις καθιστά ζωτικής σημασίας για την οικονομία. Μεταξύ άλλων, η ΕΕΚ αυξάνει τις ευκαιρίες απασχόλησης, χτίζει βιώσιμους τρόπους ζωής και προωθεί βιώσιμες επιχειρήσεις και αυτοαπασχόληση. Η UNESCO (2017) τονίζει ότι τα ιδρύματα ΕΕΚ είναι οι κύριοι διδάσκαλοι και εκπαιδευτές των εργαζομένων σε τομείς που είναι κρίσιμοι για τη διευκόλυνση βιώσιμων πρακτικών. Η ΕΕΚ υποστηρίζει τη μετάβαση σε μια βιώσιμη κοινωνία (οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα και κοινωνία με ανθεκτικό κλίμα) μέσω επαγγελματιών που απαιτούν βιωσιμότητα και φιλικότητα προς το περιβάλλον. Τέτοιοι τομείς, π.χ. ενέργεια, μεταποίηση, σίδηρος και χάλυβας, κατασκευές, γεωργία και τρόφιμα, εξυπηρετούνται κυρίως από επαγγελματίες καταρτισμένους εργαζόμενους. Ωστόσο, λόγω των αυξανόμενων περιβαλλοντικών και οικονομικών προκλήσεων, δημιουργούνται νέες προσδοκίες για αυτά τα συμβατικά καθήκοντα. Απαιτείται εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό με σύγχρονες γνώσεις και δεξιότητες για την τήρηση των υψηλότερων περιβαλλοντικών προτύπων και πρακτικών ακολουθώντας τον καθιερωμένο κώδικα ή κάνοντας προσαρμογές στα περιβαλλοντικά πρότυπα.

Για να επιτευχθεί αυτό, υπάρχει **ανάγκη για ανάπτυξη δεξιοτήτων και στρατηγικές απασχόλησης που υποστηρίζουν τη μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία**. Απαραίτητα στοιχεία τέτοιων στρατηγικών είναι π.χ. η επέκταση του τρέχοντος πεδίου της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, η προετοιμασία των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών για την αποτελεσματική μετάδοση των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους και η ενδυνάμωση του εργατικού δυναμικού για να προσαρμοστεί στις τεχνολογικές αλλαγές. (UNESCO, 2017)

Τα αποτελέσματα της **διακρατικής έρευνας που διεξήχθη από την κοινοπραξία everGREEN** μεταξύ των χωρών εταίρων (Γερμανία, Γαλλία, Σλοβενία, Ελλάδα, Ιταλία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο) **επιβεβαιώνουν επίσης ότι η συμπερίληψη των πράσινων εννοιών στην ΕΕΚ είναι ζωτικής σημασίας**. Η έρευνα ανέδειξε ένα σαφές ζήτημα σχετικά με την έλλειψη γνώσης των ΣΒΑ και την έλλειψη καλών πρακτικών και στοχευμένων μαθημάτων για τους μαθητές για να αυξήσουν την επίγνωσή τους για τη σημασία της περιβαλλοντικής αειφορίας.

Επιπλέον, απαιτείται μεγαλύτερη θεσμική συμμετοχή για να αντιμετωπιστεί ο πραγματικά επείγων χαρακτήρας της βελτίωσης της κατάστασης και της αύξησης της συμπερίληψης περιβαλλοντικών προγραμμάτων σπουδών στα ινστιτούτα ΕΕΚ. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα enerGREEN ήταν πεπεισμένοι ότι η ενσωμάτωση πράσινων εννοιών στην ΕΕΚ όχι μόνο θα εξοπλίσει τους μαθητές με τις απαραίτητες δεξιότητες για να συμβάλουν σε ένα πιο βιώσιμο μέλλον, αλλά θα μπορούν επίσης να εκμεταλλευτούν καλύτερα τις ευκαιρίες στην αναπτυσσόμενη πράσινη οικονομία.

Η τρέχουσα βιβλιογραφία και η δική μας έρευνα μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα ιδρύματα ΕΕΚ είναι εν μέρει υπεύθυνα για την αντιμετώπιση παγκόσμιων προκλήσεων όπως η κλιματική αλλαγή. Η προώθηση πρακτικών βιωσιμότητας και πράσινων δεξιοτήτων μπορεί να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση ενός πιο βιώσιμου μέλλοντος.

Συνοπτικά, υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους είναι ζωτικής σημασίας να συμμετάσχει ο τομέας της ΕΕΚ στη διαδικασία πράσινης ανάπτυξης:

- ➔ Πρώτον, ένας εργαζόμενος που έχει δεξιότητες και ικανότητες προσανατολισμένες στα πράσινα επαγγέλματα είναι πιο απασχολήσιμος από κάποιον που δεν έχει αυτές τις ιδιότητες.
- ➔ Δεύτερον, ο περιβαλλοντικός προσανατολισμός της επαγγελματικής κατάρτισης βελτιώνει όχι μόνο την απασχολησιμότητα των εργαζομένων αλλά και την παραγωγή των επιχειρήσεων από κοινωνική και οικονομική άποψη. Αυτό μπορεί να αυξήσει την κερδοφορία των επιχειρήσεων.
- ➔ Τρίτον, τα ιδρύματα ΕΕΚ βελτιώνουν το δικό τους προφίλ και γίνονται πιο ανταγωνιστικά καθώς προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Προκειμένου η ΕΕΚ να ανταποκριθεί σε αυτές τις απαιτήσεις μιας πράσινης οικονομίας και κοινωνίας, πρέπει να μεταμορφωθεί με την προσαρμογή του περιεχομένου της ΕΕΚ στις τρέχουσες ανάγκες της αγοράς εργασίας. Με αυτόν τον τρόπο, ο περιβαλλοντικός προσανατολισμός των ιδρυμάτων ΕΕΚ όχι μόνο θα προωθήσει την κανονική διαδικασία θεσμικής ανάπτυξης, αλλά και θα επιταχύνει τη διαμόρφωση μιας κοινότητας που συνεχώς μαθαίνει και αλλάζει. Αυτό είναι ένα δύσκολο έργο για τους οργανισμούς ΕΕΚ και τίθεται το ερώτημα πώς πρέπει να το κάνουν. Για το σκοπό αυτό, είναι χρήσιμο να δούμε πρώτα ποιες πτυχές κρύβονται πίσω από τους όρους βιώσιμη ή πράσινη ΕΕΚ.

Τι σημαίνει περιβαλλοντική ανάπτυξη στην ΕΕΚ;

Δεδομένου ότι το αρχικό καθήκον των οργανισμών ΕΕΚ είναι να προετοιμάσουν τους μαθητές τους για την επαγγελματική ζωή μεταδίδοντας γνώσεις και δεξιότητες, η εκπαιδευτική πτυχή είναι φυσικά το πρώτο επίκεντρο της σκέψης μας. Για το σκοπό αυτό, θα θέλαμε να αναλύσουμε εν συντομία την έννοια της **Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΕΒΑ)** ως αφετηρίας για τον περιβαλλοντικό προσανατολισμό των προγραμμάτων σπουδών και της εκπαίδευσης. Το επόμενο κεφάλαιο θα εμβαθύνει στην ΕΒΑ. Η ΕΒΑ σημαίνει απλώς ότι πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τα υπάρχοντα παγκόσμια συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, μαζί με συστήματα ευαισθητοποίησης του κοινού, ως αποτελεσματικό μέσο για την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ο στόχος της βιώσιμης ΕΕΚ, λοιπόν, είναι τόσο η βελτίωση της πρόσβασης, η διατήρηση και η παροχή σχετικής οικολογικής γνώσης, δεξιοτήτων, αξιών και προοπτικών, όσο και η επανευθυγράμμιση των υπαρχόντων κλάδων, προγραμμάτων και αποτελεσμάτων για την αλλαγή των μη βιώσιμων πρακτικών σε όλα τα επίπεδα (UNESCO, 2012).

Τα Ηνωμένα Έθνη ενθαρρύνουν τα κολέγια, τα πανεπιστήμια και τις κοινότητες να λάβουν περαιτέρω βήματα για την ΕΒΑ και τους νέους ΣΒΑ. Το νέο Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης (GAP) της UNESCO για την ΕΒΑ επιστράτη την προσοχή στο ρόλο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ως ουσιαστικών συντελεστών για ένα πιο βιώσιμο μέλλον. Το πρόγραμμα στοχεύει να πολλαπλασιάσει και να επεκτείνει τη δράση της ΕΒΑ ενσωματώνοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη στην εκπαίδευση και την εκπαίδευση στη βιώσιμη ανάπτυξη. Ένα βασικό στοιχείο του ΠΠΔ είναι να προχωρήσει πέρα από τη διδασκαλία της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης σε ορισμένα μαθήματα και να αναπροσανατολίσει ολόκληρο τον εκπαιδευτικό θεσμό, έτσι ώστε όλοι στην κοινότητα να αναπτύξουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αξίες που θα τους βοηθήσουν να αποκτήσουν και να διατηρήσουν έναν βιώσιμο τρόπο ζωής και να εργαστούν σε μια βιώσιμη οικονομία (UNESCO, 2014).

Αυτός ο επαναπροσανατολισμός - ή πιο συγκεκριμένα, αυτή η μετάβαση προς τη βιωσιμότητα - ενός ολόκληρου εκπαιδευτικού θεσμού περιγράφηκε ως « Πράσινη ανάπτυξη στην ΕΕΚ » στον Πρακτικό Οδηγό της UNESCO για ιδρύματα (2017). Η «πράσινη ανάπτυξη» σε αυτό το πλαίσιο θεωρείται ως μια διαδικασία προσαρμογής γνώσεων και πρακτικών με στόχο την ευθυγράμμισή τους με τη συνολική έννοια της βιωσιμότητας. Η πράσινη ανάπτυξη στην ΕΕΚ συμβάλλει στον μετασχηματισμό των περιβαλλόντων μάθησης και κατάρτισης, στη δημιουργία ικανοτήτων και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων των διδασκάλων και των εκπαιδευτών που οδηγούν σε πιο βιώσιμες πρακτικές όχι μόνο στην τάξη αλλά και στη σχολή και στο χώρο εργασίας. Όλα τα μέλη ενός οργανισμού ΕΕΚ (διεύθυνση, δάσκαλοι και εκπαιδευτές, μαθητές, διοίκηση, κ.λπ.) θα πρέπει να γίνουν ενεργά μέλη μιας πράσινης κοινωνίας που εργάζεται για μια πράσινη οικονομία.

Το everGREEN καθοδηγείται από την περιγραφόμενη έννοια «πράσινη ανάπτυξη στην ΕΕΚ», η οποία είναι η πιο ολιστική προσέγγιση. Αυτό το πλαίσιο everGREEN και τα εργαλεία και οι μέθοδοι που αναπτύχθηκαν συνοδεύουν τους οργανισμούς ΕΕΚ βήμα προς βήμα στη διαδικασία προς έναν πράσινη οργάνωση της ΕΕΚ.

4. Το everGREEN στο πλαίσιο της ατζέντας για τη βιώσιμη ανάπτυξη

Η **Αειφόρος Ανάπτυξη** τέθηκε στην προσοχή του κοινού από την έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη «Το κοινό μας μέλλον», που συνήθως ονομάζεται Έκθεση Brundtland, η οποία παρουσιάστηκε επίσημα στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1987.

Η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί δράση στους 3 πυλώνες της αειφορίας: οικονομικός, περιβαλλοντικός και κοινωνικός:

- ➔ **Περιβαλλοντική βιωσιμότητα**, η οποία αναφέρεται στις πρακτικές και τις ευθύνες του θεσμού που διαφυλάσσουν και συντηρούν τον φυσικό μας κόσμο. Επικεντρώνεται στον αντίκτυπο που έχουν οι θεσμοί στα οικολογικά συστήματα (διαχείριση πόρων, πρόληψη της ρύπανσης, χρήση νερού και ενέργειας, έλεγχος αποβλήτων, κινητικότητα και μετακίνηση, κ.λ.π.).
- ➔ **Κοινωνική βιωσιμότητα**, η οποία αναφέρεται στον αντίκτυπο που έχουν οι θεσμοί στους ανθρώπους και στην ικανότητα των θεσμών να διαχειρίζονται αυτόν τον αντίκτυπο – τόσο εσωτερικά όσο και στις ευρύτερες κοινότητες στις οποίες δραστηριοποιούνται. Η εκπαίδευση είναι το κλειδί για τη βελτίωση του κοινωνικού τους αντίκτυπου.
- ➔ **Οικονομική βιωσιμότητα**, η οποία αναφέρεται στην ικανότητα του θεσμού να διαχειρίζεται το κόστος των λειτουργιών και τα προκύπτοντα έσοδα σε μια λογική δράση εξισορρόπησης, εστιάζοντας στην περιβαλλοντική και κοινωνική σταθερότητα μακροπρόθεσμα, παραμένοντας παράλληλα οικονομικά βιώσιμος.

Υπάρχει επίσης ένας τέταρτος παράγοντας, που βρίσκεται ανάμεσα στους τρεις προαναφερθέντες πυλώνες: **Διακυβέρνηση**. Η διακυβέρνηση αναφέρεται στην ικανότητα του θεσμού να καθιερώνει την πολιτική και τη δομή ηγεσίας, που είναι απαραίτητα για τη διασφάλιση της εφαρμογής πρακτικών βιωσιμότητας και την υποστήριξη των θεσμών. (Ηνωμένα Έθνη, 2015).

Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992, στο κεφάλαιο 36 της Ατζέντας 21 διακήρυξε ότι « η εκπαίδευση πρέπει να αναπροσανατολιστεί προς τη βιώσιμη ανάπτυξη». Αυτό το κεφάλαιο έθεσε τα πρώτα θεμέλια για την **Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (EBA)**. Η UNESCO μοιράστηκε ένα προσχέδιο πλαισίου για την EBA μετά το 2019. Τα τρία μηνύματά του είναι: (α) μετασχηματιστική δράση των ατόμων, (β) διαρθρωτική αλλαγή — σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και βιώσιμης ανάπτυξης και (γ) τεχνολογικό μέλλον — κριτική σκέψη και οικολογικές δεξιότητες.

Ως αφετηρία για το everGREEN, πραγματοποιήθηκε μια περιεκτική βιβλιογραφική ανασκόπηση για τον καθορισμό των τομέων στους οποίους θα μπορούσε να παρακολουθηθεί η βιωσιμότητα στους εκπαιδευτικούς θεσμούς. Σύμφωνα με τα ήδη εφαρμοσμένα μέτρα και την αποτελεσματικότητα των δράσεων σε πανεπιστήμια, σχολεία και εκπαιδευτικά ιδρύματα, επιλέχθηκαν οι ακόλουθες κατηγορίες βιωσιμότητας για το έργο everGREEN.

Εικόνα 1 : Κατηγορίες βιωσιμότητας για τη μέτρηση της προόδου της βιωσιμότητας στην ΕΕΚ

Οι παραπάνω κατηγορίες βιωσιμότητας που επιτρέπουν τη μέτρηση της οικολογικής προόδου στην ΕΕΚ μπορούν να συνοψιστούν σε τέσσερις ευρύτερες κατηγορίες:

- Εκπαίδευση και Πρόγραμμα Σπουδών
- Μεταφορές και Κινητικότητα
- Πόροι (ενέργεια και νερό)
- Απόβλητα και κυκλικότητα (διαχείριση απορριμμάτων)

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι τέσσερις κατηγορίες ενσωματώνουν άλλες κατηγορίες. Για παράδειγμα, το Απόβλητα και Κυκλικότητα περιλαμβάνει επίσης τα απόβλητα Τροφίμων και Ποτών και την Επικοινωνία (απόβλητα υλικού και τεχνολογίας). Οι πόροι αναφέρονται επίσης στη χρήση ενέργειας του κτιρίου και στην κατανάλωση ενέργειας ψηφιακής τεχνολογίας.

Η κοινοπραξία everGREEN συνέδεσε αυτές τις επιλεγμένες κατηγορίες βιωσιμότητας για την ΕΕΚ με τους **Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs)**. Οι ΣΒΑ, που συμφωνήθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη το 2015, είναι ένα σχέδιο δεκαεπτά σημείων για τον τερματισμό της φτώχειας, την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και την καταπολέμηση της αδικίας και της ανισότητας. Αναγνωρίζουν ότι ο τερματισμός των στερήσεων του κόσμου πρέπει να συμβαδίζει με στρατηγικές που βελτιώνουν την υγεία και την εκπαίδευση, μειώνουν την ανισότητα και δίνουν ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη – όλα αυτά μαζί με την παράλληλη αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και το έργο για τη διατήρηση των ωκεανών και των δασών μας. Κάθε ένας από τους δεκαεπτά ΣΒΑ και οι περισσότεροι από τους στόχους τους, εάν πρόκειται να επιτευχθούν, απαιτούν ευαισθητοποίηση, κατανόηση του κοινού/εργαζομένου, εκπαιδευτικά προγράμματα ή/και κατάρτιση. (Ηνωμένα Έθνη, 2015).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δεσμευτεί για την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που περιλαμβάνει εσωτερικές και εξωτερικές δράσεις σε όλους τους τομείς. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο βοηθώντας τους ανθρώπους να κατανοήσουν και να ενεργήσουν για τη βιωσιμότητα. Για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω των θεμάτων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, υποστηρίζει όλες τις ενέργειες προς αυτόν τον στόχο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019).

Ειδικότερα, η οικολογική ανάπτυξη της ΕΕΚ είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των 17 ΣΒΑ. Ο εγκάρσιος ρόλος της ΕΕΚ στον μετασχηματισμό της βιομηχανίας και κατά συνέπεια στη βιώσιμη ανάπτυξη και οικονομική ανάπτυξη περιλαμβάνει έμμεσα δράσεις που συμβάλλουν στην επίτευξη των 17 στόχων.

Προκειμένου να καθοριστούν σημεία εστίασης για το έργο everGREEN από το ευρύ πεδίο της αιεφόρου ανάπτυξης, πραγματοποιήθηκε ένα εσωτερικό εργαστήριο στο Γκέτινγκεν της Γερμανίας. Ο στόχος ήταν να κατανοήσουμε **ποιοι συγκεκριμένοι ΣΒΑ σχετίζονται με την ΕΕΚ** και πώς η ΕΕΚ μπορεί να επιτύχει βιωσιμότητα βάσει αυτών. Κατά τη διάρκεια αυτού του εργαστηρίου, οι προαναφερθείσες κατηγορίες βιωσιμότητας συνδέθηκαν με τους ΣΒΑ.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το αποτέλεσμα:

Εικόνα 2 Πιθανή συμβολή της ΕΕΚ στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)

Το εργαστήριο everGREEN κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι ΣΒΑ που φαίνονται στο παραπάνω σχήμα μπορούν να συνδέονται αναπόσπαστα με τις δραστηριότητες και τη λειτουργία των ιδρυμάτων ΕΕΚ, μέσω των οποίων η ΕΕΚ μπορεί να συμβάλει στη διαδικασία βιωσιμότητας.

5. everGREEN – Κατανόηση των οικολογικών πρακτικών της ΕΕΚ στην Ευρώπη

Η ομάδα του everGREEN διεξήγαγε αρκετές έρευνες με στόχο να χαρτογραφήσει τις τρέχουσες τάσεις στον οικολογικό σχεδιασμό στις χώρες εταίρους (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Σλοβενία) και στην ΕΕ. Μια ολοκληρωμένη αναφορά σχετικά με τα ευρήματα μπορείτε να βρείτε στον ιστότοπό μας. Εδώ μοιραζόμαστε τα βασικά ευρήματα μαζί σας.

Χαρτογράφηση των οικολογικών πρακτικών που χρησιμοποιούνται σήμερα στην ΕΕΚ

Με βάση τις απαντήσεις από την ηλεκτρονική έρευνα everGREEN, ορισμένες βέλτιστες οικολογικές πρακτικές προέκυψαν ως ευρέως χρησιμοποιούμενες:

- ➔ Μία από τις πιο εξέχουσες πρακτικές είναι η **προώθηση της έξυπνης εργασίας**, η οποία περιλαμβάνει τη χρήση τεχνολογίας για τη μείωση της ανάγκης για φυσική μετακίνηση στην εργασία. Αυτή η πρακτική εξοικονομεί χρόνο και χρήμα στους εργαζόμενους και μειώνει το αποτύπωμα άνθρακα των μεταφορών.
- ➔ Μια άλλη πρακτική που προέκυψε είναι η **προώθηση των μέσων μαζικής μεταφοράς** και των ποδηλάτων για να πάνε στη δουλειά. Αυτή η βιώσιμη εναλλακτική λύση στη χρήση των αυτοκινήτων συμβάλλει σημαντικά στη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.
- ➔ Επιπλέον, η **χρήση φυσικού φωτός** εντός των κτηρίων έχει επίσης επισημανθεί ως οικολογική πρακτική. Αυτή η πρακτική μειώνει την ανάγκη για τεχνητό φωτισμό και προάγει την ευημερία όσων βρίσκονται μέσα.
- ➔ Η **ενεργειακή απόδοση**, όπως και η χρήση λαμπτήρων εξοικονόμησης ενέργειας, χρησιμοποιείται επίσης ευρέως για τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών άνθρακα.
- ➔ Η **μείωση της χρήσης χαρτιού και πλαστικού**, η μείωση των **υλικών εκτύπωσης** και η κατάλληλη **διαχείριση των απορριμμάτων** είναι διαδεδομένες πρακτικές για τη μείωση των απορριμμάτων και την εξοικονόμηση πόρων.
- ➔ Η εγκατάσταση χώρων **αναπλήρωσης νερού** και η χρήση **ανακυκλωμένων υλικών** είναι πρόσθετες πρακτικές στις χώρες εταίρους που συμβάλλουν στη βιωσιμότητα.

Παρά την ευρεία χρήση αυτών των πρακτικών, εξακολουθεί να υπάρχει **έλλειψη πλήρους γνώσης και δέσμευσης στους ΣΒΑ και επαρκών κεφαλαίων και πόρων από τους θεσμούς**. Ωστόσο, οι ερωτηθέντες γνωρίζουν τη σημασία μιας πράσινης κοινότητας για μελλοντικές ευκαιρίες και είναι πρόθυμοι να αυξήσουν τις οικολογικές προσπάθειές τους. Αν και νέες πρωτοβουλίες και πρακτικές έχουν εισαχθεί στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, εξακολουθούν να απαιτούν περαιτέρω εφαρμογή και υποστήριξη για να δημιουργηθεί ένα πιο βιώσιμο μέλλον.

Συγκέντρωση ποιοτικών δεδομένων μέσω συνεντεύξεων ειδικών ΕΕΚ και εκπαιδευτικών αρχών

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από ειδικούς ΕΕΚ και εκπαιδευτικές αρχές στο Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ελλάδα, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο και τη Σλοβενία υπογραμμίζουν τη σημασία της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στην ΕΕΚ. Ωστόσο, υποδηλώνει επίσης ότι πρέπει να γίνουν ακόμα πολλά μέχρι να ενσωματωθεί πλήρως η αειφόρος ανάπτυξη στα ιδρύματα ΕΕΚ.

Στο **Βέλγιο**, οι οργανισμοί ΕΕΚ εφαρμόζουν οικολογικές πρακτικές, ενσωματώνουν τη βιωσιμότητα στις δηλώσεις αποστολής και στα προγράμματα σπουδών τους και ενθαρρύνουν τους εργαζόμενους να μάθουν για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ωστόσο, αντιμετωπίζουν εμπόδια όπως την έλλειψη πόρων, την πολιτιστική ευαισθητοποίηση, την τεχνογνωσία και το χρόνο. Οι συνεργασίες με τον ιδιωτικό τομέα και η υποστήριξη από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία.

Όσον αφορά τη **Γαλλία**, τα θέματα αειφορίας, η εξοικονόμηση ενέργειας, τα καθαρά υλικά, οι περιβαλλοντικοί κανονισμοί, η διαχείριση απορριμμάτων και η ΕΚΕ, περιλαμβάνονται επί του παρόντος στα προγράμματα γενικής εκπαίδευσης και στο σχέδιο για την ΕΕΚ και ενσωματώνονται επίσης σε προγράμματα μαθητείας, ωστόσο, υπάρχει μια ευκαιρία προσαρμογής στις εθνικές οδηγίες και πρακτικές βιωσιμότητας που έχουν ήδη εφαρμοστεί στην ΕΕΚ για να ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες. Τα κομμάτια της εκπαίδευσης θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν κοινωνικές δεξιότητες και συναισθηματικές διαδικασίες που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Ο κατασκευαστικός τομέας απαιτεί δεξιότητες εκπαιδευτών σε προκλήσεις ενεργειακής απόδοσης. Η συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων στο στρατηγικό σχέδιο για την οικολογική εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων των δασκάλων, του προσωπικού, των μαθητών και της κοινότητας, είναι απαραίτητη για τη βιώσιμη αλλαγή. Η έμφαση στα οφέλη της μαθησιακής βιωσιμότητας μπορεί επίσης να αυξήσει το ενδιαφέρον των μαθητών για μαθήματα ΕΕΚ που επικεντρώνονται σε αυτό το θέμα.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν στη **Γερμανία** υποδηλώνουν ότι αν και η περιβαλλοντική βιωσιμότητα θεωρείται απαραίτητη στην ΕΕΚ, δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί πλήρως στα ιδρύματα ΕΕΚ. Οι δάσκαλοι και οι εκπαιδευτές δεν διαθέτουν τις βασικές ικανότητες για την αξιοποίηση των οικολογικών πρακτικών και της βιωσιμότητας και οι οργανισμοί ΕΕΚ δεν διαθέτουν πόρους. Επιπλέον, η παραδοσιακή επαγγελματική κατάρτιση θεωρείται λιγότερο επιθυμητή από την τριτοβάθμια εκπαίδευση, και η στάση των εταιρειών προς τους αποφοίτους επαγγελματικής εκπαίδευσης έχει μεταβληθεί ανάλογα σε ορισμένους τομείς. Η κυβέρνηση καλείται να αναλάβει δράση και να παράσχει χρηματοδότηση για την προώθηση της βιωσιμότητας στην ΕΕΚ και την απαραίτητη κατάρτιση σε εκπαιδευτικούς και προσωπικό.

Στην **Ελλάδα**, για παράδειγμα, αν και υπάρχει ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση της βιώσιμης ανάπτυξης στην ΕΕΚ, αυτά τα σχολεία θεωρούνται ως σχολεία «δεύτερης επιλογής», παρά τις προσπάθειες να γίνουν πιο ελκυστικά για τους μαθητές. Η έλλειψη εθνικής στρατηγικής και πόρων για την οικολογική εκπαίδευση οδήγησαν σε κακή κατάσταση της οικολογικής ανάπτυξης στα ιδρύματα ΕΕΚ. Η ελληνική κυβέρνηση έχει εκφράσει ενδιαφέρον για την πραγμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στα ιδρύματα ΕΕΚ αλλά και πάλι απαιτείται μια ολοκληρωμένη στρατηγική για μια επιτυχημένη οικολογική μετάβαση στον εκπαιδευτικό τομέα.

Στην **Ιταλία**, τα ιδρύματα ΕΕΚ δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις οικολογικές πρακτικές, με ορισμένα να τα συμπεριλαμβάνουν ήδη στο πρόγραμμα σπουδών και να τα εφαρμόζουν στη δομή του ιδρύματος. Ωστόσο, η έλλειψη σαφούς στρατηγικής σε θεσμικό επίπεδο και οικονομικής υποστήριξης για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και του προσωπικού αποτελούν σημαντικά εμπόδια για την εφαρμογή οικολογικών πρακτικών. Η εξωτερική υποστήριξη προσωπικού για δασκάλους και μαθητές μπορεί να είναι απαραίτητη για να ξεπεραστούν αυτές οι προκλήσεις.

Στο **Λουξεμβούργο**, η ΕΕΚ είναι ενεργό μέρος της εκπαίδευσης. Ωστόσο, η τρέχουσα υψηλή παροχή μαθημάτων δεν συμβαδίζει με τη ζήτηση της αγοράς, καθώς το γενικό πλαίσιο για την εφαρμογή οικολογικών πρακτικών παραμένει κάπως ασαφές. Είναι απαραίτητη μια πιο συστηματική προσέγγιση των οικολογικών πρακτικών, δίνοντας έμφαση στην έρευνα, τη συνεχή εκπαίδευση, τα εργαστήρια και την ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στο πρόγραμμα σπουδών.

Τέλος, η **Σλοβενία** έχει έντονο ενδιαφέρον για την ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στην εκπαίδευση ΕΕΚ, με την υποστήριξη των εκπαιδευτικών αρχών. Ο τομέας ΕΕΚ εφαρμόζει ενεργά οικολογικές πρακτικές μέσω διαφόρων προγραμμάτων και έργων, συμπεριλαμβανομένου του εκσυγχρονισμού της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, υπάρχει ανάγκη για περισσότερα επίσημα έγγραφα και κανονισμούς ώστε οι περιβαλλοντικές πρακτικές να είναι ορατές και να ρυθμίζονται εντός των ιδρυμάτων. Απαιτείται η βοήθεια των ειδικών για τη δημιουργία στρατηγικών σχεδίων βιωσιμότητας και η σταθερή συμμετοχή των υπευθύνων χάραξης πολιτικής είναι ζωτικής σημασίας.

Συνολικά, τα δεδομένα της έρευνας everGREEN υποδηλώνουν ότι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι απαραίτητη στην ΕΕΚ, αλλά δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί πλήρως στα ιδρύματα ΕΕΚ. Οι δάσκαλοι και οι εκπαιδευτές δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένοι να αξιοποιήσουν τις πράσινες πρακτικές και τη βιωσιμότητα και οι οργανισμοί ΕΕΚ δεν διαθέτουν πόρους. Οι κυβερνήσεις καλούνται να δράσουν και να παράσχουν χρηματοδότηση για την προώθηση της βιωσιμότητας και την παροχή των απαραίτητων δεξιοτήτων ΕΕΚ.

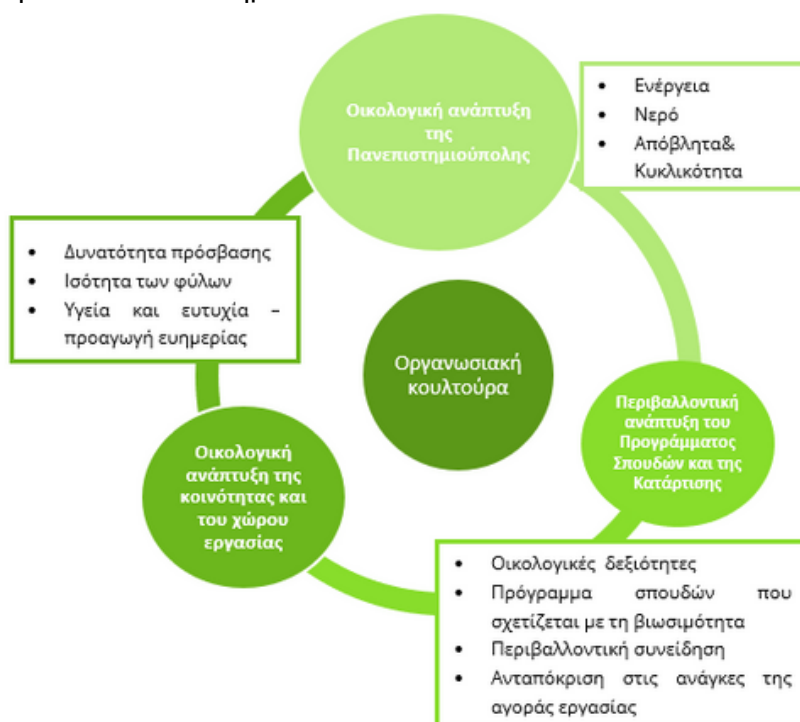
Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μια εθνική στρατηγική και μια συνεπής κυβερνητική υποστήριξη για τη βιώσιμη ανάπτυξη στην επαγγελματική εκπαίδευση είναι ουσιαστικής σημασίας. Υπάρχει ανάγκη να γίνουν πιο ορατές οι περιβαλλοντικές πρακτικές στα ιδρύματα και να ρυθμίζονται από επίσημους φορείς. Τα ιδρύματα ΕΕΚ πρέπει να γίνουν πιο ελκυστικά για τους μαθητές ενσωματώνοντας θέματα όπως η ψηφιοποίηση, η αειφόρος ανάπτυξη, οι νέες τεχνολογίες και η χρηματοοικονομική παιδεία. Οι συνεργασίες με τον ιδιωτικό τομέα είναι επίσης απαραίτητες για την επιτυχία - αυτός μπορεί επίσης να είναι ένας τρόπος για να αντιμετωπιστούν οι τάσεις εύνοιας πτυχιούχων πανεπιστημίων, όπως παρατηρείται στη Γερμανία και αλλού. Η γνώση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας θεωρείται ένα πρόσθετο εφόδιο για τη βελτίωση των ευκαιριών εργασίας για νέους μαθητές που εισέρχονται στην αγορά εργασίας. Η ζήτηση για πράσινες θέσεις εργασίας καθοδηγείται από τις κυβερνήσεις και τις εταιρείες που αναλαμβάνουν δεσμεύσεις να μειώσουν τις εκπομπές άνθρακα ή να επιτύχουν άλλους στόχους βιωσιμότητας. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο τα ιδρύματα επαγγελματικής κατάρτισης να τους εξοπλίσουν με οικολογικές δεξιότητες και γνώσεις.

Τα επόμενα δύο κεφάλαια είναι αφιερωμένα στην πρακτική προσέγγιση του everGREEN. Περιγράφει λεπτομερώς ποιες πτυχές ενός οργανισμού ΕΕΚ θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε μια διαδικασία οικολογικού προσανατολισμού και πώς μπορεί να ξεκινήσει και να εφαρμοστεί μακροπρόθεσμα η οικολογική ανάπτυξη.

6.everGREEN – Ενσωμάτωση της βιωσιμότητας σε όλη την ΕΕΚ

Σύμφωνα με την UNESCO (2017) υπάρχουν συνολικά πέντε τομείς μέσω των οποίων η βιωσιμότητα θα μπορούσε να επιδιωχθεί από ιδρύματα ΕΕΚ: **Πανεπιστημιούπολη, Πρόγραμμα Σπουδών και Κατάρτιση, Κοινότητα και Χώρος Εργασίας, Οργανωτική Κουλτούρα και Έρευνα**. Η everGREEN προτείνει δράση σε τέσσερις τομείς που αναφέρθηκαν πρώτα. Η έρευνα εξαιρέθηκε από την εστίαση του έργου καθώς είναι μικρής σημασίας για τον τομέα της ΕΕΚ στις συμμετέχουσες χώρες εταίρους.

Το ακόλουθο σχήμα δείχνει πώς μια βιώσιμη ΕΕΚ μπορεί να συνδεθεί με ευρύτερα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά συστήματα:

Εικόνα 3 : Βιώσιμη σύνδεση ΕΕΚ με κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές δράσεις

Μην αποθαρρυνθείτε απευθείας σε αυτό το σημείο. Ανάλογα με την τρέχουσα κατάσταση του οργανισμού ΕΕΚ σας, μπορεί να είναι απαραίτητο να ασχοληθείτε πρώτα με έναν περιορισμένο αριθμό από αυτούς τους τομείς και να προχωρήσετε περαιτέρω βήμα βήμα- ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των πόρων. Είναι επίσης σημαντικό να τονιστεί ότι δεν χρειάζεται να είναι μια γραμμική διαδικασία. ορισμένες προσεγγίσεις μπορεί να συμβαδίζουν και να αλληλοσυνδέονται.

Στη συνέχεια, θα θέλαμε να περιγράψουμε συνοπτικά τις επιμέρους προσεγγίσεις της UNESCO (2017), ώστε να έχετε μια ιδέα για το τι κρύβεται πίσω από τους όρους. Για καθεμία από αυτές τις προσεγγίσεις, το έργο everGREEN αναπτύσσει μέτρα, εργαλεία και μεθόδους που μπορούν να αξιοποιήσουν τα ιδρύματα και τα οποία καλύπτουν και τους τρεις άξονες βιωσιμότητας (περιβαλλοντικό, κοινωνικό και οικονομικό). Τα υλικά θα διατίθενται δωρεάν σε όλους στο διαδικτυακό εργαλείο υποστήριξης everGREEN από τον χειμώνα του 2023. Θα περιλαμβάνουν τουλάχιστον 28 μίνι μαθήματα για τις τέσσερις προσεγγίσεις, καθώς και μια ποικιλία από λίστες ελέγχου, κατευθυντήριες γραμμές και εργαλεία αξιολόγησης.

Οικολογική ανάπτυξη της Πανεπιστημιούπολης

Ο στόχος αυτής της προσέγγισης είναι η διαχείριση της πανεπιστημιούπολης (κτήρια, τοπίο, διαδικασίες συντήρησης και υπηρεσίες πανεπιστημιούπολης) με τρόπο που να ενισχύει τους λειτουργικούς μηχανισμούς βιωσιμότητας.

Αυτός ο τομέας συνεπάγεται τη μείωση των επιπτώσεων που σχετίζονται με τη χρήση των πόρων, τη βιώσιμη κινητικότητα και τη διαχείριση απορριμμάτων:

- ➔ Πόροι (Νερό & Ενέργεια)
- ➔ Μεταφορές και Κινητικότητα
- ➔ Απόβλητα και Κυκλικότητα

Αυτό περιλαμβάνει τη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών και της αισθητικής του χώρου (καλή ποιότητα αέρα, πρόσβαση στο φως της ημέρας και καλύτερη προσβασιμότητα για μαθητές με αναπηρία), αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και μείωση της κατανάλωσης νερού. Επιπλέον, άλλες υπηρεσίες όπως τα τρόφιμα, οι προμήθειες και οι μεταφορές είναι επίσης αναπόσπαστα στοιχεία για την οικολογική ανάπτυξη της πανεπιστημιούπολης.

Ως αποτέλεσμα της οικολογικής ανάπτυξης της πανεπιστημιούπολης όχι μόνο μειώνονται τα λειτουργικά έξοδα της εγκατάστασης αλλά δημιουργείται και μια εγκατάσταση που αποτελεί πρότυπο βιώσιμης διαβίωσης - επιτρέποντας στον οργανισμό ΕΕΚ να λειτουργεί ως πρότυπο για τους μαθητές του. Με αυτόν τον τρόπο, οι περιβαλλοντικές ικανότητες μπορούν να διδαχθούν με το παραδειγματισμό τους στους μαθητές.

Περιβαλλοντική ανάπτυξη του Προγράμματος Σπουδών και της Κατάρτισης

Ο στόχος αυτής της προσέγγισης είναι να ενσωματώσει τη βιωσιμότητα στο υπάρχον πρόγραμμα σπουδών και κατάρτιση.

Αυτή η προσέγγιση περιλαμβάνει την οικολογική σκέψη διδάσκοντας δεξιότητες που προετοιμάζουν τους μαθητές να παίξουν ρόλο σε μια πράσινη οικονομία. Πρόκειται για την προσαρμογή των σχετικών μαθημάτων κατάρτισης και του περιεχομένου ώστε να ανταποκρίνονται στις τρέχουσες απαιτήσεις της τεχνολογίας και της αγοράς εργασίας. Θα πρέπει να διδαχθούν δεξιότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επίλυση προβλημάτων με πιο βιώσιμο τρόπο. Αυτή η περιβαλλοντική ανάπτυξη του προγράμματος σπουδών δεν πρέπει να περιορίζεται σε περιβαλλοντικά ζητήματα, αλλά θα πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη κοινωνικές και οικονομικές πτυχές. Αυτό θα δημιουργήσει ένα αποτελεσματικό και οργανωμένο πρόγραμμα θεωρητικού και πρακτικού περιεχομένου διδασκαλίας του οποίου ο μαθησιακός στόχος ευθυγραμμίζεται με τους ΣΒΑ.

Θέματα όπως η ενεργειακή απόδοση, η ηλιακή ενέργεια, η αιολική ενέργεια, οι οικολογικές κατασκευές, η υγιεινή διατροφή και η επιχειρηματικότητα είναι όλα πεδία ανάπτυξης που θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στο πρόγραμμα σπουδών ενός ιδρύματος για να προετοιμαστούν οι μαθητές για σταδιοδρομία στην πράσινη οικονομία. Για το σκοπό αυτό, οι οργανισμοί ΕΕΚ μπορούν να ενσωματώσουν την πιο πρόσφατη έρευνα σε υπάρχοντα μαθήματα και προγράμματα, να προσφέρουν εκδηλώσεις ανάπτυξης προσωπικού σε συνεργασία με τοπικές επιχειρήσεις ή/και ακόμη και να ξεκινήσουν νέα προγράμματα.

Συνοπτικά, ο οικολογικός χαρακτήρας του προγράμματος σπουδών και της εκπαίδευσης εξοπλίζει τους μαθητές με γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες προσαρμοσμένες στις τρέχουσες ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας, γεγονός που αυξάνει την απασχολησιμότητα και την ανταγωνιστικότητά τους στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, ο οργανισμός ΕΕΚ καθιερώνεται ως ελκυστικό ίδρυμα στην αγορά, προσφέροντας εκσυγχρονισμένα και ανταγωνιστικά προγράμματα σπουδών και κατάρτιση.

Οικολογική ανάπτυξη της κοινότητας και του χώρου εργασίας

Ο στόχος αυτής της προσέγγισης είναι να εμπλακεί η βιομηχανία, οι επιχειρήσεις και η ευρύτερη κοινότητα στα σχέδια και τα προγράμματα βιωσιμότητας του ιδρύματος ΕΕΚ, έτσι ώστε οι βιώσιμες πρακτικές στο χώρο εργασίας και ο βιώσιμος τρόπος ζωής να γίνουν ο κανόνας.

Αυτή η προσέγγιση περιλαμβάνει την προετοιμασία των μαθητών να εφαρμόσουν τις βασικές αρχές της βιωσιμότητας στους μελλοντικούς χώρους εργασίας τους. Ενώ η οικολογική ανάπτυξη του προγράμματος σπουδών επικεντρώνεται στο περιεχόμενο της μεταγενέστερης εργασίας, η οικολογική ανάπτυξη στην κοινότητα και στο χώρο εργασίας επικεντρώνεται στο εργασιακό περιβάλλον. Ο οργανισμός ΕΕΚ - που αποτελείται από διάφορα άτομα - είναι μέρος της τοπικής κοινότητας. Επηρεάζεται από αυτήν αλλά και την επηρεάζει με τη σειρά του. Η οικολογική ανάπτυξη της κοινότητας και του χώρου εργασίας δεν μπορεί να συμβεί χωρίς την ανάπτυξη τοπικών περιβαλλοντικών δεξιοτήτων που μπορούν να παράγουν βιώσιμες τοπικές αγορές και επιχειρήσεις.

Στο πλαίσιο του οργανισμού ΕΕΚ, η οικολογική ανάπτυξη της κοινότητας και του χώρου εργασίας συμβάλλει σε βιώσιμους τρόπους ζωής και κατανάλωσης μεταξύ των μελών. Επιπλέον, μπορούν να δημιουργηθούν δίκτυα συνεργατών στην τοπική οικονομία με τη συμμετοχή σχολικών κοινοτήτων που εφαρμόζουν τις αρχές της κυκλικής οικονομίας. Μακροπρόθεσμα, ο οργανισμός ΕΕΚ παρέχει στην αγορά εργασίας φοιτητές έτοιμους να λάβουν επαγγελματικές αλλά και ιδιωτικές οικονομικές αποφάσεις που ενσωματώνουν επίσης περιβαλλοντικά ζητήματα.

Οικολογική ανάπτυξη της οργανωτικής κουλτούρας

Ο στόχος αυτής της προσέγγισης είναι να ενσωματώσει τη βιωσιμότητα σε όλες τις πτυχές του ιδρύματος.

Ο πολιτισμός είναι ο κύριος πυλώνας που καθοδηγεί τη διαδικασία της οικολογικής ανάπτυξης. μια ισχυρή βάση περιβαλλοντικών αξιών και ηθικής σε συνδυασμό με περιβαλλοντικές δεξιότητες και γνώσεις είναι ένα σημαντικό θεμέλιο για κοινωνική αλλαγή που επηρεάζει επίσης άλλους τομείς όπως η οικονομία και το περιβάλλον.

Αυτή η προσέγγιση είναι πιο στενά συνυφασμένη με τις υπόλοιπες προσεγγίσεις. Η οικολογική ανάπτυξη της πανεπιστημιούπολης, του προγράμματος σπουδών και της εκπαίδευσης, καθώς και της κοινότητας και του χώρου εργασίας, μεταδίδει γνώσεις και δεξιότητες σε άτομα που επηρεάζουν συνεχώς την οργανωτική κουλτούρα, ενώ η οργανωτική κουλτούρα επηρεάζει σημαντικά το εάν και πώς προωθούνται οι άλλες προσεγγίσεις.

Η οικολογική ανάπτυξη της οργανωτικής κουλτούρας οδηγεί στο να αντικατοπτρίζονται προσεγγίσεις βιωσιμότητας στις επίσημες πολιτικές και σχέδια του ιδρύματος. Οι περιβαλλοντικές δεξιότητες και οι δεξιότητες βιωσιμότητας εφαρμόζονται στην καθημερινή ζωή και στη λήψη αποφάσεων και οι πρόσφατα αποκτηθείσες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες βελτιώνουν την επαγγελματική πρακτική, τις εργασιακές διαδικασίες και μεθόδους. Η θεσμική κουλτούρα - από τη διοίκηση μέχρι τους επαγγελματίες και από τους κορυφαίους διοικητικούς υπαλλήλους έως το νέο προσωπικό ή τους φοιτητές - στηρίζεται σε αξίες και ηθική που συνάδει με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

7. everGREEN – Σχεδιασμός βημάτων για τη βιώσιμη μετάβαση στην ΕΕΚ

Η πρόκληση για τα Ηνωμένα Έθνη στο πλαίσιο της Ατζέντας 2030 είναι να αναπτύξουν και να βελτιώσουν ολοκληρωμένες προσεγγίσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη (Ηνωμένα Έθνη, 2020). Για να αντιμετωπίσει αυτή την πρόκληση, η UNESCO δημοσίευσε τον οδηγό Greening Technical and Vocational Education and Training – A Practical Guide For Institutions, ο οποίος έχει ήδη αναφερθεί αρκετές φορές σε αυτό το έγγραφο. Ο σκοπός του είναι να βοηθήσει τους ηγέτες και τους επαγγελματίες της ΕΕΚ να βελτιώσουν την κατανόησή τους και την εφαρμογή της Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Αυτός ο οδηγός προτείνει μια **διαδικασία τεσσάρων βημάτων για την οικολογική ανάπτυξη της ΕΕΚ**, την οποία ακολουθεί το έργο everGREEN στον δομικό σχεδιασμό του. Αυτό το κεφάλαιο εξηγεί τη διαδικασία τεσσάρων βημάτων της UNESCO και παρουσιάζει τις καινοτόμες προσεγγίσεις, μεθόδους και εργαλεία που παρέχει το everGREEN για την υποστήριξη των οργανισμών ΕΕΚ στην εφαρμογή αυτών των βημάτων στην πράξη.

ΒΗΜΑ 1: Κατανόηση της διαδικασίας

Κατανόηση των απαιτήσεων μιας ολόκληρης θεσμικής προσέγγισης

Το πρώτο βήμα είναι να κατανοήσουν οι οργανισμοί ΕΕΚ τι σημαίνει μια διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης και μια προσέγγιση ολόκληρου του ιδρύματος. Αυτό είναι απαραίτητο ώστε όλοι οι εμπλεκόμενοι να μπορούν να εκτιμήσουν τι θα αντιμετωπίσουν στην επόμενη διαδικασία.

Ο όρος «οικολογική ανάπτυξη» μπορεί εύκολα να παρεξηγηθεί. Δε σχετίζεται μόνο με το να γίνει η σχολική εγκατάσταση πιο φιλική προς το περιβάλλον. Η ιδέα πίσω από την προσέγγιση οικολογικής ανάπτυξης είναι να **εφαρμοστεί ουσιαστικά ένας βιώσιμος τρόπος σκέψης και δράσης σε όλα τα επίπεδα του οργανισμού ΕΕΚ**. Επομένως, η οικολογική ανάπτυξη δεν έχει ένα καθορισμένο σημείο στόχο προς επίτευξη, αλλά είναι μια διαδικασία σχεδιασμένη για συνεχή βελτίωση. Για να επιτευχθεί αυτό, όλα τα μέλη των οργανισμών, είτε είναι δάσκαλοι, διαχειριστές, διοίκηση, μαθητές, καθώς και ενδιαφερόμενοι φορείς, όπως φορείς χρηματοδότησης ή γονείς, πρέπει να συμμετάσχουν - χρειάζεται μια **«συνολική θεσμική προσέγγιση»**. Η οικολογική ανάπτυξη πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του θεσμικού ήθους, που υπάρχει στο μυαλό όλων των μελών του οργανισμού και θα περιλαμβάνει όλες τις πτυχές των δραστηριοτήτων του ιδρύματος.

Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι ένα ίδρυμα ΕΕΚ δεν είναι απομονωμένο από το περιβάλλον του. Για την επιτυχή εφαρμογή μιας διαδικασίας οικολογικής ανάπτυξης σε ένα ίδρυμα, είναι χρήσιμο, αν όχι απαραίτητο, να γνωρίζουμε εθνικές στρατηγικές ατζέντες, πιθανά προγράμματα χρηματοδότησης, νομικά πλαίσια αλλά και πτυχές όπως τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας και τις επιθυμίες των μαθητών.

Όπως περιγράφηκε προηγουμένως σε αυτό το πλαίσιο, το **everGREEN εστιάζει σε τέσσερις τομείς** μέσω των οποίων μπορεί να πραγματοποιηθεί η διαδικασία της οικολογικής ανάπτυξης: **Την οικολογική ανάπτυξη στην Πανεπιστημιούπολη, το Πρόγραμμα Σπουδών και την Κατάρτιση, την Κοινότητα και τον Χώρο Εργασίας και την Οργανωτική Κουλτούρα.**

Αυτή η προσέγγιση της UNESCO μπορεί να ακούγεται υπερβολική και πολύ απαιτητική εκ πρώτης όψεως, με αποτέλεσμα κανείς να μην τολμάει εύκολα να ξεκινήσει τη διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης στο δικό του ίδρυμα. Εδώ εισέρχεται το everGREEN . Το έργο everGREEN θα πραγματοποιήσει διάφορες διαδικτυακές συνεδρίες για να εξηγήσει λεπτομερώς τις θεωρητικές πτυχές της διαδικασίας οικολογικής ανάπτυξης. Επιπλέον, θα είναι διαθέσιμο ένα διαδραστικό εργαλείο υποστήριξης για να σας βοηθήσει να κατανοήσετε την τρέχουσα κατάστασή σας και πού βρίσκεστε στη διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης. Να θυμάστε ότι η οικολογική ανάπτυξη είναι μια συνεχής διαδικασία με ανοιχτό τέλος. Δεν χρειάζεται να περιλαμβάνονται όλοι οι τομείς στο πρώτο βήμα. Αυτό θα δημιουργούσε τον κίνδυνο να μείνετε πίσω στη διαδικασία και να χάσετε τη γενική εικόνα. Αρχικά, είναι λογικό να αξιοποιούμε έναν περιορισμένο αριθμό τοποθεσιών και να επεκτείνουμε συνεχώς τη διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης με την πάροδο του χρόνου. Αλλά πρώτα, το πιο σημαντικό είναι να βρεθεί μια λογική, πολλά υποσχόμενη αρχή για την οποία θα είναι διαθέσιμοι επαρκείς πόροι (ανθρώπινοι και οικονομικοί).

Το έργο **everGREEN** σας παρέχει ένα **διαδικτυακό Εργαλείο Υποστήριξης** που σας βοηθά να είστε σαφείς σχετικά με τα ακόλουθα σημεία που σχετίζονται με μια θεσμική προσέγγιση οικολογικού χαρακτήρα:

- ➔ Υπάρχει όραμα για να εδραιωθεί η εφαρμογή της EBA στο ίδρυμά σας;
- ➔ Έχουν οι θεσμικοί φορείς την ικανότητα να υλοποιήσουν μια εκστρατεία οικολογικού χαρακτήρα;
- ➔ Είναι όσοι ασχολούνται με την εκπαίδευση και την κατάρτιση εφοδιασμένοι με τις απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις σχετικά με τη βιωσιμότητα;
- ➔ Υπάρχει ενδιαφέρον ή ευρεία δέσμευση για το θέμα της βιωσιμότητας στην κοινότητα;
- ➔ Υπάρχουν υπάρχοντες ή αναξιοποίητοι πόροι για την υποστήριξη της διαδικασίας;
- ➔ Μπορεί η εθνική ατζέντα (πολιτικές, στόχοι κ.λπ.) να υποστηρίξει τη θεσμική πρωτοβουλία σας για οικολογική ανάπτυξη;

Μόλις απαντηθούν αυτές οι ερωτήσεις με τη βοήθεια του εργαλείου υποστήριξης everGREEN και ανάλογα με τις δυνατότητες του ιδρύματός σας, **μπορείτε να αποφασίσετε εάν ή σε ποιο βαθμό θα ξεκινήσετε τη διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης στον οργανισμό ΕΕΚ σας.**

ΒΗΜΑ 2: Σχεδιασμός της Οικολογικής Ανάπτυξης της ΕΕΚ

Σχεδιασμός μιας στρατηγικής οικολογικής ανάπτυξης

Μόλις γίνει κατανοητό τι συνεπάγεται η διαδικασία οικολογικού προσανατολισμού και ληφθεί θετική απόφαση για την εφαρμογή της, μπορεί να δημιουργηθεί ένα λεπτομερές σχέδιο . Αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένους στόχους, καθώς και μέτρα και ευθύνες για την επίτευξή τους.

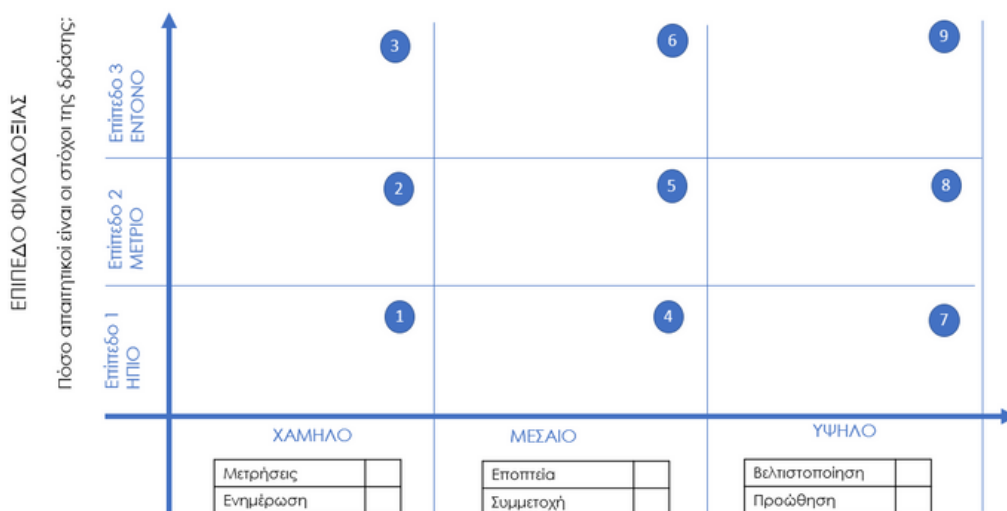
Φυσικά, κάθε οργανισμός είναι μοναδικός, αλλά το everGREEN θα σας καθοδηγήσει σε κοινές ενέργειες για να δημιουργήσετε το δικό σας προσαρμοσμένο σχέδιο για τον οικολογική ανάπτυξη του ιδρύματός ΕΕΚ σας.

1. Θα **προσδιορίσετε τους κύριους συμμετέχοντες** στον θεσμό σας που θα κατευθύνουν τη διαδικασία περιβαλλοντικού προσανατολισμού στην αρχική φάση. Αυτά τα άτομα **θα ενταχθούν στις Ομάδες Περιβαλλοντικού Προσανατολισμού του everGREEN**, οι οποίες θα καθοδηγούνται και θα υποστηρίζονται στενά από την κοινοπραξία του έργου κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης και της εφαρμογής του σχεδίου οικολογικής ανάπτυξής τους.

2. Κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών συνεδριών με τις ομάδες οικολογικής ανάπτυξης, θα εργαστείτε για να αναπτύξετε ένα σκεπτικό για τον οργανισμό σας. Το σκεπτικό θα αυξήσει την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη ζωτική αναγκαιότητα συμμετοχής σε μια προσέγγιση ολόκληρου του θεσμού για την οικολογική ανάπτυξη. Εν ολίγοις, θα χρειαστεί να απαντήσετε σε μια απλή ερώτηση: Γιατί πρέπει να ξεκινήσετε τη διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης στον οργανισμό ΕΕΚ σας; Οι ομάδες οικολογικής ανάπτυξης πρέπει να δημιουργήσουν μια αίσθηση επείγοντος στους οργανισμούς τους και να πείσουν τους άλλους για τη σημασία της άμεσης δράσης, που θα εξυπηρετήσει ολόκληρο το ίδρυμα (μαθητές, κοινότητα και προσωπικό). Το σκεπτικό θέτει έναν σαφή στόχο να καθοδηγήσει το ίδρυμά σας ώστε να σχεδιάσει τις επόμενες δράσεις του. Σε κάθε περίπτωση, οι ομάδες περιβαλλοντικού προσανατολισμού θα πρέπει να αναδείξουν τα οφέλη που θα αποκομίσει ο θεσμός καθώς υφίσταται τη διαδικασία της οικολογικής ανάπτυξης. Ως θεσμός όχι μόνο μειώνετε το κόστος σας για ενέργεια, νερό, τρόφιμα, μεταξύ άλλων, αλλά τοποθετείτε επίσης τον εαυτό σας στην κοινότητα και την κοινωνία ως περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένοι. Η εικόνα του οργανισμού σας θα βελτιωθεί και θα προωθηθεί ως θεσμός που εκπαιδεύει τους μαθητές και τους παρέχει τις κατάλληλες ικανότητες στη συνεχώς μεταβαλλόμενη αγορά εργασίας. Εν ολίγοις, η ενασχόληση με τη διαδικασία της οικολογικής ανάπτυξης αποδεικνύει ότι τα θεσμικά όργανα κάνουν το μέγιστο δυνατό για να προσαρμοστούν και να συμβαδίσουν με τις νέες αναδυόμενες ανάγκες, σε μια διάθεση να διαφοροποιηθούν από τους άλλους θεσμούς και να εκσυγχρονιστούν.

3. Για να αναπτύξετε μια θεσμική έννοια οικολογικού προσανατολισμού, θα πρέπει πρώτα να αξιολογήσετε μόνοι σας την τρέχουσα κατάσταση και το επίπεδο ετοιμότητας του οργανισμού σας. Η ομάδα του έργου everGREEN έχει αναπτύξει ένα εργαλείο για την αξιολόγηση της τρέχουσας κατάστασης περιβαλλοντικού προσανατολισμού της ΕΕΚ: τα 9 σενάρια οικολογικής ανάπτυξης. Αυτό το εργαλείο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από ιδρύματα που είτε κάνουν τα πρώτα τους βήματα προς τη βιωσιμότητα είτε από εκείνα που έχουν ήδη επιδείξει πρόοδο.

Ο πίνακας 9 σεναρίων αντιπροσωπεύει τους 9 πιθανούς συνδυασμούς μεταξύ του επιπέδου επιδίωξης (ελαφρύ, μεσαίο και ισχυρό) και του επιπέδου ετοιμότητας (χαμηλό, μεσαίο και υψηλό) ενός ιδρύματος ΕΕΚ.

Είναι τα ιδρύματα ΕΕΚ έτοιμα να εφαρμόσουν δράσεις βιωσιμότητας;

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑΣ

Εικόνα 4 : Η αρχιτεκτονική πλαισίου των εννέα σεναρίων οικολογικής ανάπτυξης

Το Εργαλείο Υποστήριξης everGREEN σας βοηθά να τοποθετήσετε τον οργανισμό σας σε αυτόν τον πίνακα και να κατανοήσετε καλύτερα το σενάριο στο οποίο βρίσκεστε.

4. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, ερχόμαστε στην πραγματική ανάπτυξη του θεσμικού σας σχεδίου για οικολογική ανάπτυξη. Η κοινοπραξία του έργου everGREEN θα καθοδηγήσει όλους τους συμμετέχοντες σε ένα 3ήμερο μάθημα πρόσωπο με πρόσωπο μέσω της δημιουργίας των ατομικών σχεδίων οικολογικής ανάπτυξης και θα τους προετοιμάσει λεπτομερώς για την υλοποίησή τους. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος θα αναπτύξετε ένα σχέδιο που θα καθορίζει με σαφήνεια τους στόχους της διαδικασίας οικολογικής ανάπτυξης για τον οργανισμό σας με βάση δείκτες απόδοσης και θα περιλαμβάνει δραστηριότητες για την επίτευξη αυτών των στόχων βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Το εργαλείο υποστήριξης everGREEN θα σας βοηθήσει σε αυτή τη διαδικασία προτείνοντας με βάση το επιλεγμένο σας σενάριο:

- ➔ κατάλληλα εργαλεία και μεθόδους που μπορούν να σας υποστηρίξουν στη διαδικασία, και
- ➔ ποιοτικούς και ποσοτικούς δείκτες απόδοσης που σχετίζονται με τους επιδιωκόμενους στόχους σας.

Όλα τα εργαλεία και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια του μαθήματος πρόσωπο με πρόσωπο για την προετοιμασία των σχεδίων οικολογικής ανάπτυξης θα διατεθούν ελεύθερα με τη μορφή παραρτήματος σε αυτό το έγγραφο μετά την εκπαίδευση στα τέλη του 2023. Με αυτόν τον τρόπο, θέλουμε να διασφαλίσουμε ότι η προσέγγιση everGREEN μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί από ενδιαφερόμενα ιδρύματα ΕΕΚ που ενδέχεται να μην έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν το μάθημά μας πρόσωπο με πρόσωπο από κοντά.

ΒΗΜΑ 3: Υλοποίηση των σχεδίων Οικολογικής ανάπτυξης

Εφαρμογή σχεδίων με προτεινόμενα εργαλεία και πόρους

Μόλις καταρτιστεί ένα σχέδιο οικολογικής ανάπτυξης, πρέπει να εντοπιστούν οι πόροι, τα εργαλεία και η υποστήριξη που απαιτούνται για την υλοποίησή του. Ωστόσο, η θεσμική εφαρμογή μπορεί να ποικίλλει ευρέως μεταξύ των ομάδων περιβαλλοντικού προσανατολισμού everGREEN, καθώς οι οργανισμοί ενδέχεται να βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια οικολογικής ανάπτυξης και η ΕΕΚ παρέχεται με διαφορετικούς τρόπους σε διαφορετικές χώρες και τομείς.

Στη συνέχεια, περιγράφουμε βασικά στοιχεία που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε για να σας καθοδηγήσουν στην υιοθέτηση μιας ουσιαστικής, αν όχι ολιστικής, προσέγγισης για την οικολογική ανάπτυξη του οργανισμού σας:

- ➔ Πρώτα απ' όλα, με βάση τους στόχους που προσδιορίστηκαν στο προηγούμενο βήμα, θα πρέπει να είστε σαφείς σχετικά με τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν για την επίτευξη των στόχων. Στη συνέχεια, θα πρέπει να αναθέσετε αρμοδιότητες ανάλογα - π.χ., σε μεμονωμένα τμήματα, σε άτομα ή ομάδες, σε ομάδες μαθητών κ.λπ. Ένα χρήσιμο εργαλείο σε αυτό το σημείο μπορεί να είναι οι οδηγίες υλοποίησης, για τις οποίες θα σας παρέχουμε πρότυπα και συστάσεις κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού μαθήματος everGREEN. Η διαδικασία της οικολογικής σας ανάπτυξης θα πρέπει να ξεκινήσει με μια σειρά ενεργειών που στοχεύουν στη βραχυπρόθεσμη επιτυχία. Οι γρήγορες, εύκολα επιτεύξιμες επιτυχίες βοηθούν στη δημιουργία μιας θετικής δυναμικής, στη συνεχή παροχή κινήτρων στους συναδέλφους και στην απόκτηση περισσότερων συμμάχων για την προσέγγιση ολόκληρου του Ινστιτούτου, καθώς οι άνθρωποι επιθυμούν να συμμετέχουν σε έργα επιτυχίας.
- ➔ Δεύτερον, η συνετή χρήση των πόρων είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία της υλοποίησης. Πρώτα και κύρια είναι η αποτελεσματική και αποδοτική χρήση του ανθρώπινου δυναμικού. Αφενός, πρέπει να επιλέξετε ποια άτομα έχουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να πραγματοποιήσουν τις προγραμματισμένες ενέργειες και, αφετέρου, πρέπει να διασφαλίσετε ότι αυτοί οι άνθρωποι έχουν επίσης την απαραίτητη επιπλέον ικανότητα. Ένας οικονομικός πόρος που μπορεί να θέλετε να εξετάσετε καθώς προχωρά η διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης είναι η εξοικονόμηση ενέργειας, νερού και διαχείρισης απορριμμάτων. Σε πολλά υποδειγματικά παραδείγματα πρακτικών έργων οικολογικής ανάπτυξης, η επένδυση αυτών των εξοικονομήσεων σε περαιτέρω δραστηριότητες βιωσιμότητας αποτελεί βασικό κινητήριο μηχανισμό για τη συνεχιζόμενη διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης.

➔ Τέλος, είναι σημαντικό να κάνετε τα αποτελέσματα των ενεργειών σας ξεκάθαρα στον εαυτό σας και στον οργανισμό σας. Γιορτάστε τις επιτυχίες σας μαζί και βεβαιωθείτε ότι οι νέες συμπεριφορές και δραστηριότητες διατηρούνται και αναπτύσσονται. Η επιτυχία μπορεί επίσης να είναι κινητήριος δύναμη για τη συνέχεια - εφόσον σημειώνετε επιτυχίες, είναι πιθανό να συνεχίσετε να λαμβάνετε ηγετική υποστήριξη. Σε αυτό το σημείο, μπορεί επίσης να δοθεί ένα καλό επιχείρημα για τη χρήση των οικονομιών που έχουν προκύψει π.χ. μέσω πρωτοβουλιών μείωσης ενέργειας, νερού και απορριμμάτων για την περαιτέρω ανάπτυξη της δυνατότητας περιβαλλοντικού προσανατολισμού του οργανισμού σας.

Τα διδάγματα και οι νέες γνώσεις θα πρέπει επίσης να ενσωματώνονται συνεχώς στις ενημερώσεις του σχεδίου οικολογικής ανάπτυξης και στις νέες δραστηριότητες. Ίσως θυμάστε ότι η διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης δεν έχει σταθερό στόχο αλλά υπόκειται σε συνεχείς αλλαγές και επέκταση.

Αυτή η φάση υλοποίησης της διαδικασίας οικολογικής ανάπτυξης θα ακολουθήσει το 3ήμερο μάθημα everGREEN πρόσωπο με πρόσωπο. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, θα συνεχίσετε να λαμβάνετε υποστήριξη μέσω διαδικτυακών συμπληρωματικών συναντήσεων. Επιπλέον, σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας οικολογικής ανάπτυξης, το Εργαλείο Υποστήριξης everGREEN θα σας παρέχει και πάλι χρήσιμη υποστήριξη. Έχετε άμεση και δωρεάν πρόσβαση σε **ευκαιρίες εκπαίδευσης** που σας παρέχουν διαδραστικούς πόρους και εργαλεία για να σας υποστηρίξουν στην υλοποίησή σας. Το εργαλείο προτείνει πόρους που ταιριάζουν με το σενάριο οικολογικής ανάπτυξης που επιλέξατε στο προηγούμενο βήμα. Τα **διαδικτυακά μίνι μαθήματα everGREEN** καλύπτουν τους τέσσερις προαναφερθέντες τομείς του περιβαλλοντικού προσανατολισμού (οικολογική ανάπτυξη της πανεπιστημιούπολης, οικολογική ανάπτυξη του προγράμματος σπουδών και της κατάρτισης, οικολογική ανάπτυξη της κοινότητας και οικολογική ανάπτυξη της οργανωτικής κουλτούρας). Σας παρέχουν χρήσιμες γνώσεις για να εφαρμόσετε το σχέδιό σας για οικολογική ανάπτυξη και να επιτύχετε το στοχευμένο επίπεδο περιβαλλοντικού προσανατολισμού.

ΒΗΜΑ 4: Παρακολούθηση προόδου και αξιολόγηση αποτελεσμάτων

Εργαλεία παρακολούθησης για την αξιολόγηση της διαδικασίας οικολογικής ανάπτυξης

Προκειμένου να καταστεί η οικολογική ανάπτυξη μια συνεχής διαδικασία, απαιτείται συχνή παρακολούθηση για την τακτική προσαρμογή και ενημέρωση. Μόνο με την αξιολόγηση της προόδου που έχει σημειωθεί μπορεί να διαπιστωθεί εάν και σε ποιο βαθμό έχουν επιτευχθεί οι στόχοι της οικολογικής ανάπτυξης. Αυτό το βήμα επομένως περιγράφει την ανάγκη ανάπτυξης κριτηρίων αξιολόγησης που περιγράφουν ένα **σύνολο προσδοκιών και προκαθορισμένων δεικτών επιτευγμάτων**.

Η διαδικασία οικολογικής ανάπτυξης περιλαμβάνει βασικά **πτυχές των οποίων η ανάπτυξη είναι ευκολότερο ή πιο δύσκολο να μετρηθεί και να αξιολογηθεί**. Η εξοικονόμηση πόρων είναι μία από τις πτυχές που μπορούν εύκολα να μετρηθούν με **ποσοτικούς δείκτες**, καθώς και, για παράδειγμα, με τον αριθμό των μαθημάτων στα οποία καλύπτονται θέματα βιωσιμότητας στην τάξη. Άλλες πτυχές, όπως η αλλαγή στη θεσμική κουλτούρα, η οποία περιλαμβάνει τις βαθιά ριζωμένες πεποιθήσεις των μελών του οργανισμού, είναι δύσκολο να προσδιοριστούν ποσοτικά. Σε αυτό το σημείο, μπορεί να χρειαστεί να βρεθούν **ποιοτικοί δείκτες** για την περιγραφή τους προκειμένου να παρακολουθηθεί η επιτυχία τους. Στην ιδανική περίπτωση, αυτά τα κριτήρια αξιολόγησης θα πρέπει ήδη να λαμβάνονται υπόψη κατά τη διατύπωση των στόχων του σχεδίου οικολογικής ανάπτυξης.

Το έργο everGREEN θα σας βοηθήσει στη δημιουργία του πλαισίου παρακολούθησης, στο οποίο θα διευκρινίσετε το εύρος της αξιολόγησής σας, θα ορίσετε τα κριτήρια αξιολόγησης καθώς και τα επιθυμητά αποτελέσματα και χρονοδιαγράμματα. Το everGREEN προσφέρει επίσης εργαλεία που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε για να αξιολογήσετε και να παρακολουθήσετε την πρόοδό σας. Τα εργαλεία κυμαίνονται από απλά έως πολύπλοκα και λεπτομερή σχήματα παρακολούθησης.

8. Συμπέρασμα

Αυτό το πλαίσιο σάς έχει δώσει τώρα μια γενική εικόνα για τον τρόπο με τον οποίο το έργο everGREEN συμβάλλει στη διευκόλυνση της χρήσης και διαχείρισης των κατευθυντήριων γραμμών της UNESCO για την οικολογική ανάπτυξη της ΕΕΚ (2017).

Το περιγραφόμενο διαδικτυακό Εργαλείο Υποστήριξης everGREEN με την αξιολόγηση 9 σεναρίων και τα 28 μίνι μαθήματα, καθώς και όλα τα άλλα εργαλεία, μέθοδοι και καθοδήγηση θα αναπτυχθούν από την ομάδα του έργου everGREEN το 2023 και θα δοκιμαστούν εκτενώς με εκπροσώπους ΕΕΚ. Μόλις ολοκληρωθούν τα υλικά, θα προστεθεί ένα ολοκληρωμένο παράρτημα σε αυτό το πλαίσιο, το οποίο θα παρέχει μια λεπτομερή επισκόπηση όλων των διαθέσιμων προϊόντων everGREEN. Στη συνέχεια, θα μπορείτε να έχετε πρόσβαση στο ηλεκτρονικό Εργαλείο Υποστήριξης, στα μίνι μαθήματα και σε όλα τα άλλα υλικά δωρεάν μέσω του ιστότοπου everGREEN.

Εάν σας έχουμε ήδη πείσει για την προσέγγισή μας και θέλετε να συμμετάσχετε απευθείας στην πιλοτική φάση με το ίδρυμα επαγγελματικής σας κατάρτισης, τότε έχετε την ευκαιρία να γίνετε μέλος της Ομάδας Περιβαλλοντικού Προσανατολισμού μας! Αυτό προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα. Φυσικά θα έχετε δωρεάν πρόσβαση σε όλα τα υλικά everGREEN - αλλά επιπλέον σας προσφέρουμε:

- ➔ Ένα ολοκληρωμένο διεθνές πρόγραμμα μικτής μάθησης που αποτελείται από 3 διαδικτυακές συνεδρίες και ένα 3ήμερο μάθημα πρόσωπο με πρόσωπο στη Νίκαια της Γαλλίας με συμμετέχοντες από τις χώρες εταίρους everGREEN Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιταλία, Σλοβενία και άλλα κράτη μέλη της ΕΕ .
- ➔ Εκτεταμένη υποστήριξη και καθοδήγηση από τη σύμπραξη του έργου κατά την έναρξη της οικολογικής σας ανάπτυξης .
- ➔ Η ευκαιρία να γίνετε μέρος ενός ευρωπαϊκού δικτύου ιδρυμάτων ΕΕΚ αφιερωμένων στη βιωσιμότητα, από τη γνώση και την εμπειρία του οποίου μπορείτε να επωφεληθείτε.

Εάν θέλετε να απολαύσετε αυτά και άλλα προνόμια, τότε μη διστάσετε να επικοινωνήσετε με τη συντονίστρια του έργου μας Sarah Wild, BUPNET GmbH στη Γερμανία, μέσω email στη διεύθυνση swild@bupnet.de.

Βιβλιογραφικές αναφορές

European Commission (2019). The European Green Deal.

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF

European Commission (2022). Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council on a European Year of Skills 2023.

https://commission.europa.eu/system/files/2022-12/COM_2022_526_1_EN_ACT_part1_v6.pdf

European Center for the Development of Vocational Training (CEDEFOP) and Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD) (2015). Green Skills and innovation for inclusive growth. https://www.cedefop.europa.eu/files/3069_en.pdf

European Commission (2020). Osnabrück Declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies.

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8441&furtherPubs=yes>

European Commission (2020). European Skills Agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience. https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/european-skills-agenda-sustainable-competitiveness-social-fairness-and-resilience_en

European Commission (2022). Council Recommendation on the learning for environmental sustainability.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0011>

Corpuz, Alma, San Andres, Teody and Lagasca, Julieta (2022). Integration of Environmental Education (EE) in Teacher Education Programs: Toward Sustainable Curriculum Greening. Problems of Education in the 21st Century. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1334770>

ISO (2012). Event sustainability management systems — Requirements with guidance for use. <https://www.iso.org/standard/54552.html>

LinkedIn Economic Graph (2022). Global Green Skills Report.

<https://economicgraph.linkedin.com/content/dam/me/economicgraph/en-us/global-green-skills-report/global-green-skills-report-pdf/li-green-economy-report-2022-annex.pdf>

McKeown, R. (2002). Environment Society Economy Education for Sustainable Development Toolkit Version 2. http://kpe-kardits.kar.sch.gr/Aiforia/esd_toolkit_v2.pdf

UNESCO-UNEVOC (2017). Greening Technical and Vocational Education and Training: Practical Guide for institutions. <https://unevoc.unesco.org/up/gtg.pdf>

UNESCO (2012). Education for Sustainable Development, Sourcebook. <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=926&menu=1515>

UI Greenmetric assessment (2019). https://greenmetric.ui.ac.id/wp-content/uploads/2015/07/UI_GreenMetric_Guideline_2019_English_v2.pdf

United Nations (2020). The Climate Crisis – A Race We Can Win. <https://www.un.org/en/un75/climate-crisis-race-we-can-win>

United Nations (2016). UNESCO Global Action Programme on Education for Sustainable development. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246270>

United Nations (2015). Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://daccess-ods.un.org/tmp/8040364.38465118.html>

United Nations (1992). United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, AGENDA 21. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

The Council of the European Union (2021). Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030) https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=uriserv:OJ.C_.2021.066.01.0001.01.ENG

Partners

Coordinator
BUPNET BILDUNG UND PROJEKT NETZWERK GMBH
Germany
www.bupnet.de

EUROTRAINING EDUCATIONAL ORGANIZATION
Greece
eurotraining.gr

CESIE
Italy
cesie.org

NOVEL GROUP SARL
Luxemburg
www.novelgroup.lu

ARDITEC - ASSOCIATION POUR LA RECHERCHE ET LE DEVELOPEMENT D'INNOVATIONS ET DE TECHNOLOGIES POUR LA PROTECTION DE L'HERITAGE ENVIRONNEMENTAL, SOCIAL ET CULTUREL
France
arditec.net

CSS SLOVENSKI GRADBENI GROZD, GOSPODARSKO INTERESNO ZDRUZENJE
Slovenia
www.sgg.si

EVTA - EUROPEAN VOCATIONAL TRAINING ASSOCIATION
Belgium
www.evta.eu

Το παρόν έγγραφο δημοσιεύεται με την άδεια Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), και διατίθεται για δωρεάν λήψη από την ιστοσελίδα everGREEN.

**Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης**

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο EACEA δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.

Στοιχεία έργου 2021-2-DE02-KA220-VET-000049358